

MÁTYÁS KIRÁLY

Ezernégy százötvennyolc január végén a pesti Duna jegén szabad királyválasztás volt. Hunyadi János kormányzó özvegye fiának királyi választása érdekében testvérét, Szilágyi Mihályt 15.000 főnyi magánzsoldos hadsereg kíséretében Pestre küldötte, a királyválasztó gyűlésre. Miután Budavárban a főpapok és zászlósok három napig tanácskoztak a választási feltételekről, azért Szilágyi katonái valamint a rákos mezőn fagyoskodó köznemesek a Duna jegére vonultak és Mátyás eltetésével fejezték ki megmászhatatlan elhatározásukat. A kismemesi család sarja semmiféle trónöröklési jogra nem hivatkozhatott. De örökölte a nagy kormányzónak, atyjának nevét, négy millió holdas vagyonát és mindezekhez járult nagyon alapos humanista és katonai szellemű műveltsége, valamint uralkodásra rátermettsége. A méltóságteljes és a közvetlen, természetes viselkedés egyaránt tulajdona. Közepes termetű, széles vállú, vastag nyakú, erős mellizomzatú, nagy koponyájú, nagy, egyenes orrú, keskeny homlokú, duzzadt ajkú, barnaszemű, borotvált, de rút arcú, durva, kemény tekintetű, hullámos szőke haja, kerek állú külseje egyaránt hozzájárultak presztízséhez. Uralkodásának első hat évében nincs törvényesen megkoronázva és mégis korlátlanul tetsző hatalma van. A kiskorú Mátyás uralkodói rátermettségének legelső bizonyosságát nyújtja az őt királlyá választató és ötévre kormányzóvá választott nagybátyjának elpártolás címén végrehajtott elfogatásával és csak a pápai legátus kérésére mellőzi kivégzését, illetőleg zárátja Világos várába.

A központi hatalom támaszai

Mátyás politikájával az európai államrendszerbe illeszkedést kívánta szolgálni. Az európai államrendszer félvezszázad óta szakított az európai keresztény közösség eszméjével, amely a konstanzi zsinaton (1415) megbukott, mikor a zsinat kimondta, hogy a keresztény nemzetek fölötté állanak a pápaságnak. A nemzetek felszabadultak az egyetemes uralom alól és ezután egyenként kötöttek a pápákkal időleges egyházpolitikai egyezményeket, konkordátumokat. A középkori keresztény egyetemesség felbomlásával Európaszerte nemzetállamok alakultak, erős fejedelmi, központi hatalommal.

Mátyás király hadseregszervezési elveiben is szakít a hűbéri elvekkel, a hűbéri hadsereggel, és a nemzetállam igényeinek megfelelően, a hadászati teljesítményekre alkalmatlan banderális hadsereg mellé, teljesen korszerű, állandó hadsereget szervez. Harminnégyezer főnyi állandó hadseregében a nehéz páncélzatú lovasság, a korszerű tüzéség, a könnyű magyar lovasság és a dunai hajóhad egymást szervesen kiegészítik és 150.000 főnyi hadilétszámra emelkedéshez nyújtanak alapot. Állandó „fekete” hadseregének alapállományát Giskra katonai szocialista közösségben nevelkedett, harchoz edzett és ezért könnyen fegyelmezhető huszita cseh-morva zsoldos lovassapatai alkotják, amelyekben csehek, morvákon kívül sziléziai, ausztriai elgüteltenek is voltak. Ezekhez csatlakoztak a magyar trónkövetelő Kázmér lengyel herceg Magyarországon gazdáltnál vált lengyel zsoldosai, valamint a könnyű magyar lovasság és a dunai hajóhad. A túlnyomóan idegenek vezetése alatt álló hadseregével biztosította Mátyás királyi hatalmát, a társadalmi békét, a jobbágyok védelmét. Hadseregének csapatparancsnokai közül ismeretesek: Grefeneck, Tettauert, Hag, Zeleni, Brankovics, Jaksics, Podmaniczki. (Diplomatái között is sok az idegen: Beckensloer, Rüdesheim, Stein, Boskovic, Fontana, Leontius, stb.)

Az állandó királyi hadsereg fenntartásához a kamarahaszonból és a harmincadból állandó adót alapít és a rendszert erélyes kézzel tudja engedelmisségre, adófizetésre kényszeríteni. A velencei követ jelentése szerint évi jövedelme megközelíti az egymillió forintot. A jobbágyok és polgárok most már szívesen adóznak, mert a jobbágyokat a szabaddá válásuk (munkavállalási) joguk biztosításával állította maga mellé, a fejedelmi bürokráciát a polgárságból szervezte meg, sok gondot fordított az igazságszolgáltatásra és őnmaga is rangrejtve járt az egyszerű nép között, hogy minden alkalmat felhasználhasson a népi tömegekkel való közvetlen kapcsolat állandósítására. Ismeretes például az, hogy Beszterce város polgárait saját édesanyjával szemben védte meg a kegyuri jogok gyakorlásában; a kassai kereskedőket zaklató Perényi Miklóst Sztrópkó várában addig ostromoltatta, amíg a területiális ural-

mat gyakorló oligarcha meghalt. Számítlan ilyen beavatkozással állandósította népszerűségét.

Mátyás az utolsó nemzeti király, aki a rendi alkotmányt a nemzet érdekei alá tudta rendelni. Akár királyi hatalmát, akár a jobbágyok létfeltételeit veszélyeztetve látta, a legerélyesebb eszközöket alkalmazta. A legkisebb feljelentésre, panasza nemeseiket fogatott el nemesi birtokokat foglalt le és kobzott el. Megkoronázása előtti hat évben a nagybirtokos oligarchák hatalmát megtöri és a letört régi arisztokráciát a köznemességből felemelt, meggazdagított hűveivel cseréli ki. Erdély különválási törekvéseit megküszitja. A len-

jönni az országba, aemnyiben látják, hogy azoknak, akik már bejöttek, ekkora kivételes jogokat adományoztak”. A honalapítás óta tartó nagy kérdés: a magyarságnak a Középdunamédecét kitöltő erőhiánya, Mátyás korában is eleven kérdés, amelynek belpolitikai következménye a nem magyar népcsoportok beédesgetése, külpolitikailag pedig a nyugati támaszkeresés.

A Duna-Száva vonalig előretört török nyomás ellen Mátyás nyugati hadászati alap megteremtésére törekszik, ezért Zsigmondnak a német császárság megszerzésére, Középeurópa egységbe foglalására irányuló külpolitikáját kívánja felújítani. Pedig Zsigmond óta a viszonyok megváltoz-

ket ér el a cseh-lengyel szövetséggel szemben, megszerzi Sziléziát, Lausitzot és Morvaországot a cseh királyi címmel, majd két hadjáratban III. Frigyes császártól elfoglalja Bécset, Alsóausztriát, Sterjerországot és 1485 nyaratól haláláig a bécsi Burgba helyezi székhelyét. Nyugati politikájában kétségtelenül szerepet játszott fajiságából fakadó averzitása is, amelyet már 1459-ben III. Frigyes császárral szemben így fogalmazott meg: „A magyar faj és vér ellen-sége”, akinek törekvése „a magyar nyelv megsemmisítése”. Kétségtelenül az újkori nemzetállamok imperialista eszközei között szerepelt a nyelvi asszimilálás. A magyarság számára ez is veszélyeket rejtett magában. De a keletről nyugatra haladó politika, a nyugati országok megszerzésének vágya Mátyás idejét és erejét teljesen lekötötte bekövetkezett haláláig. A török ellen tervezett hatodik nagy hadjáratban megakadályozta és a halálát követő két évszázadban a történelem perdöntő ítéletet hozott nyugati politikája fölött.

Renaissance udvari kultura

Mátyás király udvarát Ferdinánd nápolyi király leányával, aragoniai Beatrixszal kötött meddő házasságkötése után olasz egyetemeken, a humanizmussal megismertkedett egyházi férfakkal sokasítja, majd sok olasz, újlatin nyelvű humanista író és udvaronc művészt alkalmaz, akik a magyarországi olasz kulturális kétségtelenül tetőfokára emelik. A budai és a visegrádi udvar renaissance kultúrája Európában kimagaslott, anélkül, hogy az országban mély nyomokat hagyott volna, de ez az udvari fény, tündöklés a fenyegetett keletről a király figyelmét szintén nyugatra terelte.

A renaissance uralkodók praereformációs törekvései Mátyás király egyházpolitikájában is felcsillanok. Beatrix királyné kedvéért annak öcsét, a 16 éves Aragoniai János bíbornokot nevezi ki esztergomi érsekké, majd ennek halála után nőtestvére fiát, a 7 éves Estei Hippolitot. A pápai tiltakozásra Mátyás kilátásba helyezi az apostoli kettős keresztnek hármaskeresztje alakítását, a nemzeti egyház megalakítását. A politikáját bíráló Váradi Péter kalocsai érseket Árvába, majd Visegrádba zárátja. A pápai megbízotti, legátusi minőségben a főpapoknak idézőleveleket küldözgető Geréb erdélyi püspöknek maglyán elégetést helyez kilátásba. Halála előtt egy évvel is a pápai követ azt jelenti, hogy a szentszék politikájának rosszalása közben „szilaj ló módjára dühöng és úgy tűnik fel, mintha szájából, orrából és szeméből lángözön törne elő.”

Mindamellett a bolognai egyetem mintájára 1465-ben Pozsonyban szervezett egyetemmel a Pozsonynál kezdődő német kultúreljőn ő közvetíteti az árja magaskultúrát. Az egyetem első tanárai a következők voltak: Schönberger György prépost, Müller János közbérgi csillagász, kítettordfi Schlicker Miklós, krompachi Koch Lőrinc, Ilkus Márton és Gattus János.

Oda az igazság...

A magyar állam Mátyás uralkodása idejében korszerű nemzetállamává kezdett fejlődni, mert a nagy uralkodó az igazságszolgáltatásba alkalmasszerű személyi beavatkozásán kívül 1486-i büntető törvényével az igazságszolgáltatást tökéletesíti. Halála után az igazságos Mátyást a nép úgy siratja, mint akivel eltemetkezett az igazság. De az önálló Magyarország államisége is.

Halála a nemzet számára a nagy tragédiát jelentett, mert nem volt elvitathatatlan trónörökös, aki a központi királyi hatalom erejét tovább fokozhatta volna. Borbála boroszlói polgárlánytól született természetes fiát, a humanista udvaroncát által Corvinusnak nevezett János herceget hatalmas vagyonnal látja el, elsősorban trónörökösödése érdekében hozatja a nádori törvényt, halála előtt egy évvel a főpapokat, bárókat, megyéket, városokat és királyi várkapitányokat a Hohenzollernnek erősödtek, és utódául fogadására megesketi. De halála után éppen azok fordultak a nagy kormányzó unokája ellen, akiket Mátyás a legmagasabbra emelt fel, mert nem erőskező, abszolút uralkodót kívántak, hanem üstökénél fogható bábkirályt. A Mátyás király hagyatékából, hatalmas vagyonából átmenetileg a Hohenzollernnek erősödtek, az 1462 áprilisi grázi békeszerződés alapján pedig a Habsburgok újították meg a magyar királyi trón iránti igényüket.

M. G.

gyel Schlachta korlátlan, államellenes szabadságát eszménynek tekintő rendi összekülvést, melynek élén Vitéz esztergomi érsek és a pécsi püspök állott, nagyfokú politikai rugalmassággal, majd még nagyobb eréllyel semmisít meg. Kázmér lengyel királyi herceg 12.000 főnyi lengyel serege Nyitrán megadja magát, Vitéz érsek pedig a visegrádi vár előkelő foglyává válik. A magyar történelemben még csak II. József ellen gördít annyit akadályt a rendi hatalom, mint Mátyás király ellen. De valamennyi akadályt ügyesen elhárít. Az országgyűlést az adomégyszavazás eszközzé alakítja és nagyon gyakori összehívással addig fásasztja a rendeket, amíg maguk kéri az országgyűlések fádalmaitól és költségeitől való megküszítésüket.

Kísérlet a középeurópai egység megteremtésére

A török hatalomnak balkáni terjeszkedése 1371 óta a délkeleteurópai népek közös veszélyforrása. Mátyás király korában Magyarország területén kb. 3 millió magyar élt és 1 millió tót, német, román, horvát, rutén, valamint tízezer zsidó. Mátyás uralkodása elején vezetett török hadjáratok közben jutott annak belátására, hogy a török katonai birodalommal szemben 3 millió magyarral eredményes balkán-politikát nem lehet csinálni, Magyarország egy magában nem ütőképes, még csak nem is állóképes, ezért Középeurópa erejének egyesítésére van szükség. Az 1481. évi 4. t. c. ben is világosan kifejezi ezt az alapgondolatot, amikor a Balkánról menekülő szerbeket tizedmentesíti, hogy az ilyen „ide menekült idegen népelemek az országban megerősödhetnek, az ilyen menekültek példájára mások is, kik a török uralom alatt élnek, annál későbbek legyenek be-

tek. Már 1415-ben a nürnbergi várgróf, Hohenzollern Frigyes megveszi a volt brandenburgi örgróftól, Zsigmond császártól és magyar királytól Brandenburgot, amely a német egység útját egyengető porosz hatalom alapja lett. Az 1423-i pozsonyi adománylevél alapján Szászországban a Wetin-ház rendezkedett be. Szavója grófi családját szintén Zsigmond emelte fejedelmi rangra. A Hohenzollern és a Szavója-ház támogatásával akaratlanul is Zsigmond indítja meg a két háznak a német és az olasz egységet szolgáló történelmi munkáját. Ilyen körülmények között a német népi terület előterét, várudvarát: a Középdunamédecét a várhoz kapcsolni természetesebbnek látszott, mint a várudvarát a várhoz vinni. Ez a megfontolás vezette a magyar nagy feudálisok egy részét 1458-ban, amikor Habsburg Frigyes német-római császárt azért akarják magyar királlyá választani, hogy a német-magyar személyes unió a török hatalommal szemben Magyarországot legalábbis védőképessé tegye. Nyugatról keletré haladva kívánta Középeurópát egyesíteni a másik nagy renaissance uralkodó, Mátyás fiatalabb kortársa: Miksa császár is. Ő is állandó hadseregével hódítja meg Sziléziát, Csehországot, Morvaországot, Alsóausztriát és Bécset teszi át székhelyét. Tehát amíg a túlsúlyba jutott Habsburgok nyugatról-keletré haladva kívánják Középeurópát összefoglalni, addig Mátyás király keletről nyugatra haladva csinál középeurópai politikát, ezért államcélul a cseh királyság és a német-római császárság megszerzését tűzi ki.

A Csehország ellen vezetett nyolcéves hadjáratban sziléziai német zsoldosokkal kiegészített hadseregével átmeneti sikere-